

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

№ 20 (231) ЖОВТЕНЬ

2011

2011 жовтень № 20 (231)

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

За матеріалами

*V Міжнародної науково-практичної конференції
„Ціннісні пріоритети освіти: виклики XXI століття”*

Частина V

Заснований у лютому 1997 року (27)

Свідоцтво про реєстрацію:

серія КВ № 14441-3412ПР,

видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено до переліку

наукових фахових видань України

(педагогічні науки)

Постанова президії ВАК України від 14.10.09 №1-05/4

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради

Луганського національного університету

імені Тараса Шевченка

(протокол № 1 від 30 серпня 2011 року)

Виходить двічі на місяць

Засновник і видавець –
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – доктор педагогічних наук, професор **Курило В. С.**

Заступники головного редактора –

доктор педагогічних наук, професор **Савченко С. В.**

Випускаючі редактори –

доктор історичних наук, професор **Бур'ян М. С.,**

доктор медичних наук, професор **Виноградов А. О.,**

доктор філологічних наук, професор **Галич О. А.,**

доктор педагогічних наук, професор **Горошкіна О. М.,**

доктор сільськогосподарських наук, професор **Конопля М. І.,**

доктор філологічних наук, професор **Синельникова Л. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Харченко С. Я.**

Редакційна колегія серії “Педагогічні науки”:

доктор педагогічних наук, професор **Ваховський Л. Ц.,**

доктор педагогічних наук, професор **Гавриш Н. В.,**

доктор педагогічних наук, професор **Докучаєва В. В.,**

доктор педагогічних наук, професор **Максименко Г. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Ротерс Т. Т.,**

доктор педагогічних наук, професор **Хриков Є. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Чернуха Н. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Чиж О. Н.**

**Редакційні вимоги
до технічного оформлення статей**

Редколегія “Вісника” приймає статті обсягом 4 – 5 сторінок через 1 інтервал, повністю підготовлених до друку. Статті подаються надрукованими на папері в одному примірнику з додатком диска. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, *.rtf) шрифтом № 12 (Times New Roman) на папері формату А-4; усі поля (верхнє, нижнє, правє й лїве) — 3,8 см ; верхній колонтитул — 1,25 см , нижній — 3,2 см .

У верхньому колонтитулі зазначається: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № ** (***), 2011.

Статті у «Віснику» повинні бути розміщені за рубриками.

Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шрифт нежирний). Ініціали і прїзвище автора вказуються в лівому верхньому кутку (через рядок від УДК) з відступом 1,5 см (відступ першого рядка), шрифт жирний. Назва статті друкується через рядок великими літерами (шрифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Усі перелічені елементи повинні бути стилістично представлені в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела подаються в квадратних дужках після цитати. Перша цифра — номер джерела в списку літератури, який додається до статті, друга — номер сторінки, наприклад: [1, с. 21] або [1, с. 21; 2, с. 13–14]. Бібліографія і при необхідності примітки подаються в кінці статті після слова „Література” або після слів „Література і примітки” (без двокрапки) у порядку цитування й оформляються відповідно до загальноприйнятих бібліографічних вимог. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім'я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом.

Статтю закрючують 3 анотації обсягом 3 – 4 рядків українською, російською та англійською мовами із зазначенням прїзвища, ім'я та по-батькові автора, назви статті та ключовими словами (3 – 5 термінів).

Стаття повинна супроводжуватися рецензією провідного фахівця (доктора, професора).

На окремому аркуші подається довідка про автора: (прїзвище, ім'я, по батькові; місце роботи, посада, звання, учений ступінь; адреса навчального закладу, кафедри; домашня адреса; номери телефонів (службовий, домашній, мобільний).

© ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011

формування гендерних ролей, посилення впливу егалітарних гендерних переконань при одночасному збереженні тиску традиційних стереотипів, незбалансованість та конфліктність відносин, низький рівень культури гендерних взаємин.

Ключові слова: гендерні відносини, молодіжне середовище, гендерна рівність, гендерна обізнаність, гендерні стереотипи, гендерне насильство, гендерна культура.

Байдюк Н. В. Социально-педагогические особенности гендерных отношений в молодежной среде.

Статья раскрывает особенности гендерных отношений в молодежной среде: эмоциональная насыщенность общения, усвоение и активное формирование гендерных ролей, усиление влияния эгалитарных гендерных убеждений при одновременном сохранении давления традиционных стереотипов, конфликтность, низкий уровень культуры гендерных отношений.

Ключевые слова: гендерные отношения, молодежная среда, гендерное равенство, гендерное просвещение, гендерные стереотипы, гендерное насилие, гендерная культура.

Baydyuk N. V. The social-pedagogical peculiarities of gender relations in the youth environment.

The article deals with the following peculiarities of the gender relations in the youth environment: the emotional state with communications, mastering and active formation of gender roles, the intensifying of the influence of egalitarian gender persuasions during the simultaneous save of pressure of traditional stereotypes, the disbalance and conflict of relations, the low level of culture of gender relations.

Keywords: gender relations, the youth environment, the gender equality, the gender experience, the gender stereotypes, the gender violence, the gender culture.

УДК 379.81:373.5.015.31

Белецька І. В.

**ДІЯЛЬНІСТЬ КЛУБНИХ ОБ'ЄДНАНЬ ЯК УМОВА
ОПТИМАЛЬНОГО ВПЛИВУ ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА
НА ПРОЦЕС СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ**

Перехід до нової системи суспільних відносин спричинив необхідність у нових наукових дослідженнях. Зокрема, набула актуальності розробка шляхів вирішення проблем, пов'язаних із виникненням і сприйняттям у свідомості підлітків нових орієнтирів,

ціннісних ставлень, життєвих цілей і норм поведінки особистості, адекватних сучасним умовам життєдіяльності. Враховуючи всі наукові здобутки вчених (В. Андрушенко, А. Капська, С. Толстоухової) слід зазначити, що ціла низка сучасних теоретичних і прикладних досліджень не містить комплексного дослідження сутності нової системи соціального виховання особистості, необхідної сучасному українському суспільству, а також специфіки її формування й розвитку.

Отже, особливої актуальності набуває аналіз причин оптимізації впливу виховного середовища на масову свідомість людей. Зокрема, відчувається гостра необхідність глибшого вивчення сучасного місця й ролі діяльності клубних об'єднань за місцем проживання у сучасний період, важливості напрацювання нових соціальних факторів впливів на спосіб життя підлітка, притаманних демократичному, громадянському суспільству України.

Спосіб життя найчастіше розглядається як категорія, що інтегрує уявлення про певний тип життєдіяльності людини і характеризується особливостями її трудової діяльності, побуту, задоволення матеріальних та духовних потреб, правил індивідуальної та громадської поведінки. Говорячи про спосіб життя, варто пам'ятати, що хоча він значною мірою і обумовлений соціально-економічними умовами, водночас, багато в чому залежить, насамперед, від мотивів діяльності конкретної людини, від особливостей її стану здоров'я, психіки та функціональних можливостей організму.

Роль, відведена молоді на сучасному етапі розвитку суспільства, потребує удосконалення системи виховання та підготовки підлітків до самостійного життя. Водночас, поза увагою дослідників часто залишається стиль життя підлітків: повсякденний відпочинок, неформальне спілкування підлітків, пов'язане з умовами проживання, розвитком інтересів особистості у вільний час. Таким чином, особливого значення набуває дослідження діяльності підлітків у соціальному середовищі за місцем проживання, що має великий суспільно-виховний потенціал.

Вчені по різному визначають поняття „соціальне середовище”. У деяких трактуваннях до нього відноситься і діяльність клубного об'єднання за місцем проживання, де виховується багато підлітків. Існує підхід, який розглядає соціальне середовище як умови існування й діяльності, що оточують людину, як суспільні, так матеріальні та й духовні [1].

За визначенням В. Семенова, соціальне середовище – це та об'єктивна реальність зі всією її різноманітністю, багатством змісту та форм, із якою взаємодіє людина; це соціальна інстанція її розвитку, її спосіб життя, міра участі в ній [2, с. 26]. Л. Коган трактує соціальне середовище як „порівняно стійку сукупність суспільних і особистісних елементів, з якими безпосередньо взаємодіє соціальний суб'єкт і які впливають на його діяльність” [3].

Наведені підходи імпонують нам, оскільки обумовлюють суб'єктний характер особистості та визнають, що головним джерелом

різноманітних виховних впливів є соціальне середовище з його пріоритетним значенням у формуванні особистості підлітка. Тобто соціальне середовище утворює так званий соціальний простір, де відбувається позашкільна діяльність, взаємозв'язок та спілкування школярів. Цей простір повинен бути зорганізованим на створення таких сприятливих умов, що дозволять продовжувати виховний вплив школи у позашкільному неофіційному середовищі, інакше кажучи, потрібним є створення соціально виховного середовища.

Нам видається цікавим також підхід А. Куракіна, який при визначенні виховних властивостей середовища, розрізняє організоване та стихійне середовище. Автор зазначає, що, за різних умов, компоненти організованого середовища можуть перетворюватись на стихійно діючий фактор. Організоване середовище – це соціальні інститути, що виконують виховні функції. До організованого середовища автор відносить: навчальні, позашкільні заклади, заклади культури й побуту, різноманітні клуби та об'єднання за інтересами, що функціонують за місцем проживання. Сім'я, школа, виробничий колектив є також складовими організованого середовища. До організаційного середовища, належать й такі соціальні явища, як радіо, телебачення, масмедіа [4].

Попри те, що виховну функцію виконують різні соціальні інститути, ми можемо говорити про розходження у виховних можливостях кожного компонента організованого середовища.

Так, В. Бочарова до класифікації організованого середовища відносить такі компоненти: державні виховні заклади (школа, позашкільні установи, культурно-просвітницькі установи, засоби масової інформації); шефів школи й мікрорайону (актив підприємств та установ, депутати, педагогічні об'єднання, громадськість мікрорайону, складові найближчого оточення дітей та підлітків); сім'я як первинний соціальний осередок суспільства [2].

Узагальнення аспектів розгляду категорій „соціальне середовище” дозволило нам зробити висновок, що позашкільна та позакласна діяльність є природним продовженням навчальної діяльності, і увібрала в себе різноманітну діяльність, а саме – пізнавальну, суспільно-політичну, трудову, художньо-естетичну, спортивно-туристичну.

Ми погоджуємося із поглядами А. Куракіна, Л. Новікової, які запропонували класифікацію інститутів соціального середовища. Така класифікація включає: державну виховну систему; регіональну виховну систему; локальну виховну систему [3]. Кожна з цих підсистем має свої цілі і реалізує їх самостійно, але всі вони взаємодоповнюють одна одну і утворюють єдине ціле.

Державна виховна система реалізує свої цілі та завдання через навчально-виховні та позашкільні заклади, дитячі та юнацькі громадські організації, трудові колективи, наукові заклади та заклади культури. Суб'єктами державної виховної системи є не лише педагоги, але і

працівники культури, широкий загал дорослого населення, шефи, працівники науки, сфери обслуговування, батьки.

Регіональна виховна система різниться масштабами області, міста, тощо, обсягом та контингентом дітей та підлітків, на яких здійснюється виховний вплив усіма соціально-педагогічними інститутами.

Локальна виховна система відрізняється своєрідністю структури виховних і культурно-просвітницьких закладів, що беруть участь у виховному процесі, і визначаються структурою навчальних та позашкільних закладів – шкіл, районних будинків дитячої творчості та закладів культури.

Аналіз вищенаведених виховних підсистем дозволив нам відзначити, що виховний вплив у мікрорайоні здійснюється завдяки реалізації державних програм соціальними інститутами, що займаються виховною діяльністю.

Під час вивчення виховних впливів, що визначають результат і успішність процесу соціалізації, найбільша увага приділяється стану мікросередовища – найближчого оточення підлітка, місця його проживання та проведення вільного часу.

На нашу думку, суспільство опосередковано впливає на формування особистості. Цей вплив здійснюється „мікросередовищем”, яке безпосередньо оточує особистість. Виховання у такому мікросередовищі – це цілеспрямована діяльність суспільних інститутів, установ та організацій та низка факторів, що здійснюють стихійний вплив. Це, перш за все, сім'я, школа, класний колектив, громадські організації, дворові групи, клубні колективи, членами яких є підлітки у певний період свого життя. У більшості випадків підліток сам обирає зміст та форми існування себе в умовах мікросередовища, своє оточення відповідно до власних потреб.

Мікросередовище є специфічним проявом соціального суспільного середовища, що визначає конкретні умови здійснення життєдіяльності підлітків. Ми використали визначення Ю. Сичова, який виділяє такі типи мікросередовища: 1) за видами діяльності (суспільно-трудова, сімейно-побутова, навчально-виховна, культурно-просвітницька тощо); 2) за територіальними ознаками (мікросередовище міста, району, селища, села); 3) за віковими та статевими ознаками [5].

За результатами досліджень [6], підлітки виявляють найбільш помітну активність у бажанні спілкуватись за місцем проживання, де набувають більш високого соціального та психологічного статусу, що, безперечно, сприяє їх орієнтації на подальшу участь у клубних об'єднаннях за місцем проживання.

У процесі взаємодії соціально-виховних інститутів, середовища та особистості виокремлюється виховний потенціал позашкільного середовища в цілому та специфіка виховних функцій різних соціальних інститутів, призначених для створення системи їх взаємодії для комплексного здійснення виховних завдань стосовно колективу та особистості підлітків. Деякі автори зазначають, що структура та функції

виховних інститутів є непостійними, вони змінюються із розвитком суспільства, науки, культури. Тому необхідно співвідносити зміст кожного соціально-виховного інституту та соціальне замовлення конкретного історичного етапу [7].

Зазначимо, що окреслені системи взаємодії не виключають наявності у кожного соціального інституту своєї власної виховної системи відповідно до категорій дітей або дорослих, сфери спілкування між ними в умовах мікрорайону – у школі, сім'ї, поза школою, поза сім'єю, за місцем проживання. Як свідчать дослідження, найбільшу частину часу підліток проводить саме у своєму мікрорайоні. Поняття мікрорайону, як місця проживання, потребує визначення та класифікації. Вивчаючи це питання, ми звернулися до запропонованих М. Кузьміною та Л. Новиковою класифікацій [8].

М. Кузьмінова, розглядаючи мікрорайон як умову соціалізації особистості, визначила такі його особливості: географічне розташування (територіальне) та його виробниче оточення; матеріальну базу для організації виховної роботи позашкільних установ, культурно-просвітницьких установ тощо; дитяче та доросле населення, освіту, соціальне положення, професії тощо; виховні можливості та активність громадських організацій.

Більш конкретне визначення поняття „мікрорайон” подала Л. Новикова. За її визначенням, це – локальна система, що не може мати єдиної моделі. Цікавим, на нашу думку, є зміст трьох підсистем: матеріальної бази виховання; мережі різних за профілем об'єднань; системи органів самоврядування [8].

Відповідно до наявних класифікацій, ми виокремлюємо чотири моделі мікрорайонів, де функціонують клубні об'єднання за місцем проживання:

1. Перша модель має особливий характер взаємодії в умовах близького розташування великих підприємств, що мають підшефну школу, дитячий садок тощо. Як правило, підприємство забезпечує матеріальну базу для проведення виховної роботи. Такий мікрорайон характеризується відносно стійким складом населення.

2. Наступна модель більш характерна для мікрорайону, розташованого у центрі міста, та для його структури характерна наявність ВНЗ та закладів культури. Такі мікрорайони характеризуються великою щільністю населення.

3. Третя модель охоплює мікрорайони, що знаходяться на окраїні міста. Для цієї системи характерна невелика кількість шкіл, закладів культури та віддаленість від підприємств.

4. Четверта модель характеризується типом забудов, розташованих на окраїнах міста. Населення даного мікрорайону не має професійної спрямованості, в структурі невелика кількість громадських організацій. Позанавчальна діяльність мікрорайону такого типу здійснюється школою, з огляду на відсутність позашкільних та культурно-просвітницьких закладів.

Більшість дослідників проблем виховання підлітків в умовах мікросередовища погоджуються з тим, що колектив клубного об'єднання за місцем проживання є своєрідним елементом мікросередовища, куди підліток потрапляє добровільно, відповідно до свого вибору. Одні й тіж елементи мікросередовища по-різному впливають на різних людей. Найчастіше це пов'язано з усталеним характером взаємовідносин індивіда з певним оточенням, а також з особливостями його психічного складу. Отже, ми здійснили спробу визначити такі механізми впливу на особистість мікросередовища: перший механізм – вплив соціального працівника на особистість, що посилює бажаний ефект впливу елементів мікросередовища, або, у випадках небажаного впливу, протиставляє йому інший, що нейтралізує негативний ефект; другий механізм – це вплив на саме середовище, і вже через нього – на особистість. Такий вплив надає можливість посилювати дію елементів мікросередовища: стримувати, нейтралізувати або змінювати небажані напрямки та активізувати адекватні.

Зазначені механізми тісно пов'язані між собою та доповнюють один одного, що сприяє розширенню та поглибленню сфери соціального впливу, підвищенню ефективності керівництва. Для нас це надає можливість визначити головний мотив діяльності працівників клубних об'єднань: здійснення цілеспрямованого впливу на особистість в умовах мікросередовища. Така система впливів зумовлює включення особистості підлітка до діяльності різноманітних організаційних форм соціального виховання.

Виховання підлітків у клубному об'єднанні за місцем проживання сприяє включенню учасників до різноманітних соціально та особистісно вагомих видів діяльності; до гуманістично орієнтованих міжособистісних відносин з однолітками і дорослими; формування досвіду соціальної поведінки; виявляє і розвиває інтелектуальні, комунікативні, експресивні та інструментальні організаційні здібності тощо.

Привабливість клубного об'єднання у житті підлітків, на нашу думку полягає у: програванні форм майбутніх соціальних ролей в системі організації суспільно-корисної діяльності; включенні до різноманітної за характером діяльності, що дозволяє вирішити проблеми професійного самовизначення, самопізнання особистості; можливості задоволення потреб у спілкуванні; гуманістично вибудованих порівняно з вуличними міжособистісними відносинами; розвинутій системі самоврядування та відносній автономності від дорослих.

Пропонуючи такий підхід, ми визначаємо первинним завданням клубного об'єднання за місцем проживання задоволення особистісних потреб підлітків з метою підготовки до подальшого самостійного життя через засвоєння основних життєвих ролей, що у найближчим часом стануть для нього соціально вагомими та допоможуть зорієнтуватися у дорослому житті.

Нашим наступним завданням стало визначення виховних цілей клубних об'єднань за місцем проживання підлітків. На нашу думку, такими цілями є:

- створення сприятливих умов, за яких підлітки можуть максимально виявити свої потенційні можливості, здібності, обдарування тощо;
- захист підлітків (запобігання міжособистісних конфліктів, формування позитивних відносин між людьми; захист прав підлітків на дозвілля, творчу діяльність, гру);
- підвищення рівня самостійності підлітків, розвиток здатності до самоконтролю життя та ефективнішого розв'язання проблем, що виникають;
- компенсація дефіциту спілкування в школі, у середовищі однолітків;
- можливість отримання додаткової освіти, відповідно до життєвих планів та інтересів підлітків.

На думку Ю. Василькової, особливостями організації дозвілля у клубному об'єднанні за місцем проживання підлітків є: активне використання різних видів змагань; обов'язкова оцінка результатів діяльності з метою заохочення і стимулювання активності; використання механізмів стимулювання лідерства, сприяння встановленню колективістських відносин; стимулювання внутрішньо групової згуртованості; поєднання групової й індивідуальної роботи [9].

На нашу думку, сучасна соціально-виховна робота має бути диференційованою не лише за рівнями її реалізації, з урахуванням вікових особливостей підлітків, а й містити різні моделі виховання у різних регіонах країни, і має бути пристосованою до відповідних місцевих умов, базуватися на історико-культурних традиціях регіонів, допомогти підростаючому поколінню набути почуття власної гідності, віри в свої сили, бажання власними зусиллями здійснити самореалізацію. Таким чином, ми можемо сказати, що підліток потребує не стільки соціального захисту, скільки надання йому можливостей самовизначитися, самоствердитися. Для створення зазначених умов особливу роль в останні роки відіграють такі виховні інститути, як клубні об'єднання за місцем проживання.

У результаті аналізу літератури з проблем діяльності особистості підлітка в клубних об'єднань за місцем проживання, ми виявили найбільш суттєві характеристики мікрогруп, в які об'єднуються підлітки. Будь-яка група в структурі функціонує за законами і відповідно до законів життєдіяльності підліткового колективу; перед ними стоїть певна мета; вони реалізують певний зміст життєдіяльності; володіють структурою формалізованих і неформалізованих відносин; їм притаманні певні етапи і закономірності процесу колективотворення.

Першою такою групою, яка має ці прояви, є група спілкування однолітків. Такі групи з'являються під час становлення кожного

молодого покоління, починаючи від часів виокремлення їх в автономну соціально-демографічну групу в межах суспільної структури на етапі переходу від стану дитинства до стану дорослості. Як підкреслює І. Кон, чим старшою стає дитина, тим більше вона хоче відокремитись від тих відносин, які базувалися на залежності від старших; переоцінює і перебудовує їх, входячи до нової, більш складної системи, де вона відіграє самостійну і навіть центральну роль [10].

Більш високою формою організації підлітків є групи, організовані у секції в клубних формах за інтересами. Ці інтереси надають групі підлітків більшої стійкості і організованості. Їхня діяльність зосереджена навколо досягнення спільних цілей, а відносини будуються не лише за принципом емоційних, але й ділових зв'язків, тобто – навколо спільного інтересу. В таких групах з'являється своя система відносин, спільних цінностей.

Ми зацікавилися визначенням певних особливостей таких мікрогруп. Характерними особливостями життєдіяльності клубного об'єднання за місцем проживання за інтересами є їх *автономність*. В основному це має прояв у тому, що на такий мікроколектив, що об'єднує спільні інтереси, справи, цілі, фіксується послаблений вплив школи, сім'ї, компанії та чітко визначені просторові умови життєдіяльності. За таких умов створюються умови, за рахунок яких відбувається послаблення впливу інших факторів, особливо негативних, посилюється виховний вплив конкретного мікросоціуму [7].

Наступною особливістю нами відзначена *чітко визначена функціональність*. Оскільки конкретна мікрогрупа створюється переважно для виконання особистісно цінної, соціально вагової діяльності та для розвитку навичок спілкування, де проявляється його емоційний та інтелектуальний характер, то простежується *колективно-індивідуальний характер життєдіяльності*, коли індивідуальна діяльність спрацьовує на досягнення колективних цілей, вона вплітається в десятки, сотні індивідуальних справ, що є частиною справ загальних.

Як бачимо, всі особливості групових форм взаємообумовлені. Проте така модель є ідеальною. Реальна практика дозволила виявити і такі групи, де не виявляється та чи інша характерологічна ознака. Водночас за таких умов і причини, і варіанти можуть бути різними: мікрогрупи – специфічні і включають лише хлопчиків (наприклад: спортивно-футбольні); група складається з учнів однієї школи чи навіть одного класу, де простежується досить виражена автономність навіть серед інших однолітків; підліткова група об'єднана за їх професійними нахилами та зосереджена лише на розвитку цих нахилів. Звичайно, що відсутність хоча б однієї з ознак функціонального об'єднання групи підлітків за інтересами (короткочасність, збірність, автономність, колективність цілей, індивідуалізація розвитку, відкрита мета і завершеність її в діяльності тощо) дещо змінює його характер. Проте, за будь-якої ситуації зазначені характеристики певним чином впливають на

функціонування клубного об'єднання за місцем проживання, на процеси, що відбуваються в ній, на особливість її соціалізуючого впливу.

З метою класифікації клубних об'єднань за місцем проживання за спрямованістю і змістом діяльності ми скористалися типологією Л. Коваль, І. Зверевої і розподілили клубні об'єднання за такими видами: 1) громадсько-політичні; 2) соціально-культурні; 3) художньо-естетичні; 4) соціально-ініціативні; 5) екологічні; 6) правозахисні; 7) спортивні тощо [11].

Важливим чинником підвищення ефективності впливу мікросередовища на особистість підлітка є вдале використання вільного часу.

Вільний час – це час дозвілля, яким підліток розпоряджається сам, на власний розсуд, який не зв'язує із непорушними обов'язками і зобов'язаннями, який він може використовувати для задоволення своїх потреб та прагнень. Традиційний розгляд дозвілля – це вільний від роботи і навчання час, що залишається за відрахуванням певного роду непорушних, необхідних витрат. У межах дозвілля визначають пасивний і активний відпочинок. Головна функція пасивного відпочинку – релаксація (зменшення напруги). Активний відпочинок не виключає навантажень на організм, а здійснює їхній перерозподіл між різними системами органів, базований на зміні видів діяльності.

У змістовному плані структура дозвілля містить: спілкування; спортивно-оздоровчу діяльність, ігри і відпочинок на природі; пасивно-репродуктивну чи розважальну діяльність (прогулянки, слухання музики, відвідування дискотек і т.п.); інтелектуально-пізнавальну діяльність активного характеру (читання, заняття в гуртках і т.п.); художню, технічну, природничонаукову і т.п. творчість; аматорську діяльність прикладного характеру (шиття, в'язання і т.п.); суспільно активну діяльність (діяльність у межах суспільних рухів, об'єднань, організацій, благодійну діяльність, взаємодопомогу тощо).

Виховна ефективність клубного об'єднання за місцем проживання як своєрідного мікросоціуму, залежить від того, наскільки її життєдіяльність стає базою для накопичення підлітками позитивного досвіду, а саме секції клубного об'єднання перетворюються для її учасників на своєрідну арену соціально-цінного самовираження і самоствердження, що й забезпечує ціннісне ставлення до нього. Лише за тієї умови, коли саме клубне об'єднання, мікроколектив сприймається учасниками їх життєдіяльності як категорія цінності, можна говорити про оптимальні можливості формування розвитку в такому мікросоціуму життєвих цілей особистості.

Як бачимо, основними умовами оптимального впливу виховного середовища, що сприятимуть соціальному становленню підлітків у клубних об'єднаннях за місцем проживання, є: функціонування стабільних мікрогруп як соціального середовища; наявність позитивного ставлення до запропонованих (або обраних) форм роботи і видів діяльності; прояв співпраці усіх членів секції; наявність постійної соціально-виховної роботи з підлітками.

На наш погляд, така робота повинна відбуватися за двома напрямками: по-перше, вивчення теоретичної бази за напрямками гурткової і секційної роботи, співставлення методів вивчення в цілому, у цікавому для підлітків напрямку, виявлення, насамперед, загальних ознак, властивих певному напрямку; по-друге, формування у підлітків навичок самостійності у вирішенні проблем соціалізації через змістовне дозвілля у клубах за місцем проживання.

Принципово важливим, на наш погляд, є те, що включення підлітків до різноманітних форм роботи допомагає їм відчувати себе більш реалізованими, рівними один одному, здійснювати свій внесок у створення та збагачення середовища, у якому вони мешкають. Ця причетність стає основою особистісного зростання, допомагає унебезпечити себе, своїх близьких та друзів від байдужості, жорстокості та насилля.

Література

1. Трегубов Б. А. Свободное время молодежи: сущность, типология, управление / Б. А. Трегубов. – СПб. : Изд-во С.-Петербург.ун-та, 1991. – 151 с. **2. Соціальна педагогіка** : підручник / М. Б. Євтух, О. П. Сердюк. – К. : МАУП, 2002. – 232 с. **3. Кузьминова М. П.** Специфика воспитательной работы в микрорайоне школы / М. П. Кузьминова // Сов. Педагогика. – 1982. – № 10. – С. 30 – 34. **4. Кульчицкая Е. И.** Положение подростков в различных коллективах и его поведение / Е. И. Кульчицкая // Ребенок в системе коллективных отношений. – М. : АПН РСФСР, 1972. – С. 127 – 129. **5. Соціально-педагогічні проблеми** взаимодействия государственных учреждений, семьи, общественности во внешкольном воспитании учащихся. – М. : Педагогика, 1981. – 397 с. **6. Ремшмидт Н.** Подростковый и юношеский возраст. Проблемы становления личности: Пер. с нем. / Н. Ремшмидт. – М. : Мир, 1994. – 319 с. **7. Божович Л. И.** Психологические особенности развития личности подростка / Л. И. Божович. – М. : Знание, 1979. – 349 с. **8. Макаревич М. А.** Воспитание нравственности / М. А. Макаревич // Энциклопедический социологический словарь. – М. : Политиздат, 1995. – С. 108 – 109. **9. Анциферова Л. И.** Психология формирования и развития личности / Л. И. Анциферова. – М. : Наука, 1981. – 364 с. **10. Жирякова П. С.** Внешкольные учреждения: компонент культурной среды школы / П. С. Жирякова // Новые ценности образования. – М. : Инноватор, 1996. – Вып. 4. – С. 43. **11. Вайнола Р. Х.** Особливості використання ігрових технік в соціальній вуличній роботі : метод. рек. / Р. Х. Вайнола. – К. : НПУ, 2001. – 48 с.

Белецька І. В. Діяльність клубних об'єднань як умова оптимального впливу виховного середовища на процес соціалізації підлітків.

У статті розкривається діяльність підлітків у соціальному середовищі за місцем проживання, що має великий суспільно-виховний потенціал; стиль життя підлітків: повсякденний відпочинок,

неформальне спілкування підлітків, пов'язане з умовами проживання, розвитком інтересів особистості у вільний час.

Ключові слова: клубні об'єднання, соціальне середовище, виховне середовище, виховна система, вільний час, соціалізація, підлітки, соціальні інститути.

Белецкая И. В. Деятельность клубных объединений как условие оптимального воспитательного воздействия среды на процесс социализации подростков.

В статье раскрывается деятельность подростков в социальной среде по месту жительства, что имеет большой общественно-воспитательный потенциал; стиль жизни подростков: клубный объединений, неформальное общение подростков, связанное с условиями проживания, развитием интересов личности в свободное время.

Ключевые слова: клубные объединения, социальная среда, воспитательная среда, воспитательная система, свободное время, социализация, подростки, социальные институты.

Beletskaya I. V. The activities of the club of association as a condition for the optimal educational impact of the environment on the process of socialization of teenagers.

The article describes the activities of the adolescents in the social environment at the place of residence, which is of great socio-educational potential; the style of the lives of adolescents: club associations, informal communication adolescents associated with the living conditions, the development of the interests of individuals in their spare time.

Key words: club association, the social environment, the educational environment, educational system, free time, socialization, teenagers, and social institutions.

УДК 37.013.42-053.6

Гаміна Т. С.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Підлітковий період у розвитку дитини фахівці вважають особливо „важким” як для батьків та педагогів, так і для самих дітей. В основі такої оцінки велика кількість критичних, психологічних і фізіологічних станів, що об'єктивно виникають в процесі розвитку, які інколи можна назвати критичними періодами дитинства або підлітковою кризою [4]. **Підліткова криза** – явище, в першу чергу, соціальне, а вже потім – біологічне й індивідуально-психологічне. Проблема підлітковості